

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SAGNSTEN

Dorte Pedersen og Poul Pedersen

SAGNSTEN

SAGNSTEN

Dorte Pedersen og Poul Pedersen

Poul Kristensens Forlag

Sagnsten

udgives i forbindelse med
udstillingen af samme navn

Skrift: Abrams Venetian

Papir: 150 g Micha offset

Tryk og reproduktion:

Poul Kristensen Grafisk Virksomhed

Kongelig Hofleverandør

Oplag: 1200 eksemplarer

© Fotografier: Poul Pedersen

hvor intet andet er anført

© Tekst og tekstvalg:

Dorte Pedersen og Poul Pedersen

ISBN 87-7468-359-4

Printed in Denmark 1993

1. BITTE-PIGESTENEN. Læsø 8
 2. RØDSTENEN på Fur 10
 3. TROLDKIRKE. Sønderholm, Nibe 12
 4. HØRSTED KIRKE. Thy 14
 5. LINDORMEN. Hørdum Kirke, Thy 16
 6. DEN NØGNE MAND. Hvidbjerg, Thyholm 18
 7. DEN HVIDE JOMFRU. Bækmarksbro 20
 8. STEN PÅ VEDERSØ KIRKEGÅRD 22
 9. STENHUGGERENS KORS. Vinderslev 24
 10. BRÆNDESTENE, Dalbyovre 26
 11. KÅÅTSTENEN. Glenstrup sø 28
 12. PEKKENILSTENEN. Stavnshoved. Djursland 30
 13. FRU ANNES STEN. Hessel ved Grenå 32
 14. HAREJAGTEN. Nødager Kirke, Djursland 34
 15. Posekær Stenhus. Mols 36
 16. Hjørnekvader i Hasle Kirke, Århus 38
 17. GRAVSTEN, Århus Domkirke 40
 18. ORMESTENEN. Solbjerg 42
 19. RUNESTEN ved Bække 44
 20. FRISKYTTE-STEN, Skanderup v. Kolding 46
 21. DYVELSTEN, Nordby på Samsø 48
 22. SOVESTEN, Øen Sværm ved Samsø 50
 23. TROLDESPARKET. Skamby Kirke. Fyn 52
 24. DAMMESTENEN, Hesselager, Fyn 54
 25. GLAVENDRUPSTENEN, Fyn 56
 26. REDDESTENEN. Langeland 58
 27. ASNÆS. Kalundborg Fjord 60
 28. FANDENS FINGRE. Roskilde Domkirke 62
 29. BOLUNDSTENEN. Risø ved Roskilde Fjord 64
 30. SNEKKERSTEN, syd for Helsingør 66
 31. STOREHEDDINGE KIRKE. 68
 32. MUSESTENEN, ved Vemmetofte Strand 70
- Noter 73
- Litteraturliste 79

*Tak til CAC Fonden,
der har gjort udgivelsen mulig*

Forord

1933 udsendte Danske Folkeminder August F. Schmidts bog DANMARKS KÆMPESTEN. Den er baseret på arkivstudier, og er kun sparsomt illustreret.

Først for nogle år siden fik vi kendskab til bogen, og det var spændende læsning.

Foruden en indledende tekst med bl.a. omtale af rester af gammel stendyrkelse i nutidsoverleveringen, så rummer bogen en fortegnelse over store sten, hvortil der er knyttet sagn og tro, samt et tillæg hertil af folke-mindesamleren Hans Ellekilde.

Det gik hurtigt op for os, at August F. Schmidt næppe har set ret mange af stenene, men været mere interesseret i at inddele stenene mere systematisk. Det fremgik også af noterne til de omtalte sten, at han hovedsageligt havde sine informationer fra Just Matthias Thiele: DANMARKS FOLKESAGN (1843 og 1860), Svend Grundtvig og specielt Evald Tang Kristensen: DANSKE SAGN I-VIII (1892-1901).

Thieles interesse for gamle sagn og eventyr var opstået efter at han havde fået kendskab til brødrene Grim, to tyske sprog- og kulturforskere, der 1812-22 udsendte deres indsamlede tyske sagn og folkeeventyr.

Vi fik lyst til at prøve at opsøge nogle af stenene. Om mange spændende sten oplyste August F. Schmidt desværre, at de ikke fandtes mere. Oftest var de i nyere tid hugget til skærver eller brugt til bygningsformål, f.eks. til et slusekammer i Silkeborg, Skagen Fyr eller Viborg

Domkirke. Om en sten i Læsten mellem Randers og Viborg, oplyser Evald Tang Kristensen i DANSKE SAGN III nr. 272: »Lejsten Ryge var så stor som fire bindingshus. Den mand, der kløv den, fik 1400 daler«.

Så der var jo også penge i de store sten, foruden stablet bygningsmateriale.

Andre sten har det været umuligt at finde.

»Fandens Hvæssesten« lød meget spændende. Den skulle ligge nær Hyllested på Djursland. Evald Tang Kristensen skriver i DANSKE SAGN III nr. 297: »Ved Ørbæk mellem Hyllested og Hyllested Skovby lå for 30 år siden en sten med en glat sideflade foroven og en dyb skure i siden. Stenen kaldes »Fandens Hvæssesten«, for han havde slebet sin barberkniv på sidefladen, og da han var færdig med slibningen, så prøvede han kniven i stenens side, og derved fremkom skåret«.

August F. Schmidt fortæller, at folk ikke var glade for at gå forbi »Fandens Hweedstien« ved nattetid, men at den blev uskadeliggjort ved at blive benyttet som grundsten under den nye skole i Hyllested Skovby.

Vi fandt med noget besvær frem til den gamle skole, som forlængst var nedlagt.

De nuværende beboere var noget skeptiske, da vi en lørdag eftermiddag ringede på døren med Danmarks Kæmpesten under armen, men det varede ikke længe inden interessen blev vakt. Der var dog ikke spor af stenen i soklen, hverken inde eller ude. Når vi var særligt interesserede i denne sten, så var det for at se nærmere på den omtalte rille, var det en revne eller åre i

stenen, eller var det en slebet rille? Stednavnet HYLLESTED kunne jo godt sættes i forbindelse med Hyldnings-sted, d.v.s. muligvis et gammelt kultsted.

Både Thiele og Tang Kristensen har sagn om en »Altersten« ved Nørre Vosborg mellem Ringkøbing og Lemvig. Den skulle ligge ved den vestre ende af den nordlige ladebygning, tidligere lå den ved siden af vindebroen over voldgraven. Det skulle være alteret fra den forlængst nedrevne Skærum Kirke.

Hver nat lå en lille sort hund på stenen, og den var ikke til at jage væk.

Under en animeret fest på gården hører en korporal, der havde været med i svenskekrigen, om hunden. Han var »en ugudelig krop« og ikke bange for sådan en smule hund. »Han snerter af Hunden med sin Pisk og siger »Vil du fort, du sorte Satan«. Men hunden vandt sig som en Snog op om ham og blev større og større, så Korporalen i sin Angst bad til Gud om Frelse. Det hjalp dog intet. Hunden blev til sidst saa stor, at han ikke længere kunde se dens Hovede. Da faldt hans lille Datter på Knæ og bad om Naade for ham, og saa forsvandt Hunden. Manden blev saa glad, at han som Tak gav sin Datter en ny Kjole og forbedrede sig kjendeligt fra denne Dag af«.

Det er jo en rørende og opbyggelig historie. Man kan næsten ikke undgå at komme til at tænke på H. C. Andersen's FYRTØJET. H. C. Andersen har besøgt Nørre Vosborg, en mindetavle på hovedbygningen fortæller, at det var i 1850.

Men FYRTØJET kom allerede i 1835 – måske har han hørt sagnet fra anden side, måske fra Thiele eller Grundtvig?

I dag kender ingen noget til ALTERSTENEN, men i 1918 fortalte en ældre gårdmand, at der på Nørre Vosborgs gårdsplads lå »for mellem 10 og 20 År siden en

stor Sten, som havde ligget der saa længe, som selv de ældste Folk kunde huske. Den laa ikke saa lidt i Vejen, og Forpagteren tog sig en Dag for at ville flytte den bort. Men da Ejeren, Etatsraad Tang (1825-1868) hørte dette, sendte han straks Bud om at lade den blive liggende. Han vilde paa ingen Maade have Stenen flyttet«. Men det blev den nu alligevel. Hans Ellekilde nævner i et tillæg til August F. Schmidt: »Senere er Alterstenen flyttet og ligger nu hos Teglværket ved Vosborg«.

I dag er også teglværket væk, men vi har ikke helt opgivet håbet om at finde ALTERSTENEN.

Det bliver nok sværere med en sten i Vesterskoven ved Silkeborg. Den skal ligge i *Dybdal*, men have den kedelige vane at flytte sig, hver gang den bliver opdaget. To kvinder skal have set den for første gang 1850. Det var »en firkantet Sten med Læsning paa«, men de kunne ikke læse skriften, kun se, at bogstavet V forekom flere gange. Senere kunne de ikke finde stenen igen, og det samme skete for de efterhånden mange, der senere fandt stenen, til trods for at de efterlod et »mærke« ved stenen. Mærkerne kunne være et hestetøj, et strikketøj eller et par træsko. Når de kom tilbage kunne de finde deres »mærker«, men stenen var borte.

Under anførsel af Kristen Post har beboerne i Gedsø flere gange ledt efter stenen. »De dannede Kæde gennem Skoven, og hver Mand var forsynet med en Pigkæp til at stikke i Jorden, men de fandt ikke Stenen«.

1850 fortælles det, at der skal ligge en »Kongeløsning« under stenen i *Dybvad*. »Der er saa meget Sølv og Guld, at det kan ligge op over Kongens Hoved, naar han sidder paa en Stol (Andre siger, naar han ligger paa Knæ)«.

En gammel kone i Nørlund »troede aldeles afgjort paa Kongeløsningen. Efter hendes Fortælling hørte

Skatten Egnen til og skulde én Gang findes af en der i Egnen, men Finderen skal blive ved Stenen, til han har hævet Skatten«.

Andre mener, at skatten er så stor, »at Danmarks Gæld kan betales flere Gange dermed«.

Nu hører vi jo ikke til egnens folk, men vi vil såmænd også være tilfreds med at finde »Læsningen«. Vi har nu kun ledt efter stenen en enkelt lørdag, men det var en strabadserende tur op og ned ad de stejle skrån timer i Dybdal.

De fleste sagnsten er kastede, som regel efter kirker eller klokketårne, enten af trolde eller jætter, eller af konkurrerende bygmestre, engang imellem kastet indbyrdes mellem trolde. I mange tilfælde kan man stadig se troldens fingermærker, som gerne er skåltegn eller kilehuller fra ikke gennemførte kløvninger, men det kan nok ikke afvises, at der i enkelte tilfælde er tale om andre kultiske tegn end skåltegn.

En del af stenene er kastet i slynge, og da som regel af kvinder, der benytter en noget anden kasteteknik, idet de lægger deres hårbånd, livbånd eller strømpebånd om stenen. Det sætter naturligvis også nemt mærker. Tit er det bare en revne eller åre i stenen, og hvis det er en rød åre, så er det jo nærliggende, at stenen er kastet i et rødt silkebånd.

En anden type sagnsten vender sig ved lugten af nybagt brød. August F. Schmidt nævner 70, og det synes

at være noget af en dansk specialitet. Enkelte er der blevet ofret brød til i ønske om frugtbarhed, og i mange egne af landet fortælles, at de små børn kommer fra en bestemt sten. Der kan i disse sagn anes spor af gammel frugtbarhedskult.

I forbindelse med udarbejdelsen af tekst og noter til de viste sten, så har vi haft meget udbytte af at læse Thiele og især Evald Tang Kristensen. Det er et utroligt arbejde han har udført, først gennem 10 år med udgangspunkt i Gjellerup skole, hvor han var lærer 1866-76, senere fra Faarup, Hadsten og Vejle.

Vi har ikke indtryk af, at han har interesseret sig specielt for sagndannende sten, hans hovedinteresse har været den folkelige fortælling i form af eventyr, sagn, viser og remser. Evald Tang Kristensen fortæller selv, at det er i sidste øjeblik indsamlingen sker. Vinteren 1872-73 har åbenbart været særlig udbytterig, for han fortæller selv i TI ÅR I GJELLERUP s. 62: »Det jeg havde opskrevet den vinter, udgjorde over 224 tæt beskrevne ark, og der var samlet i 27 sogne og hos 111 personer 196 viser, 429 æventyr og 31 sagn foruden en hel del remser mm.«.

Kommer man i dag rundt i landet, så mærker man hos mange en stigende interesse for lokalhistorie, og måske også for vor ældre kulturelle baggrund.

Dorte og Poul Pedersen

Bitte-pigestenen

på Kringelrøn på det sydlige Læsø. Sagn fortæller, at to piger reddede sig op på stenen, da de blev forfulgt af et par gale tyre. Et andet sagn fortæller, at det var det rasende hav, pigerne reddede sig fra. Både August F. Schmidt og Achton Friis omtaler to sten, men i dag ligger der kun den ene.

Rødstenen

på Fur. Den kaldes også *Dragens Bolig*. Det er nok den sten der kendes flest sagn om. Sagnene knytter sig til et hul i stenen, der skal være indgang til en mægtig gang eller hule. En dristig karl vovede sig engang dybt ind i hulen. »Han blev ved at gå og gik efter hans formodning en hel time. Men så hørte han hammerslag, akkurat ligesom det var en smedje; derefter vendte han hans hoved imod ovret. Da han nu løftede sig op ad, gik hans hoved oven ud af jorden, og så var han ovre i Salling. Han var kommen op i en smeds have i Risum«.

Et andet sagn fortæller, at man engang ville måle hulen, »og til det formål bandt man et reb om livet på en lille dreng og hejsede ham således ned gennem den snævre åbning. Men kort efter mærkede man, at drengen ikke var der længere, og da man trak rebet op, sås det tydeligt, at det var brændt over.«

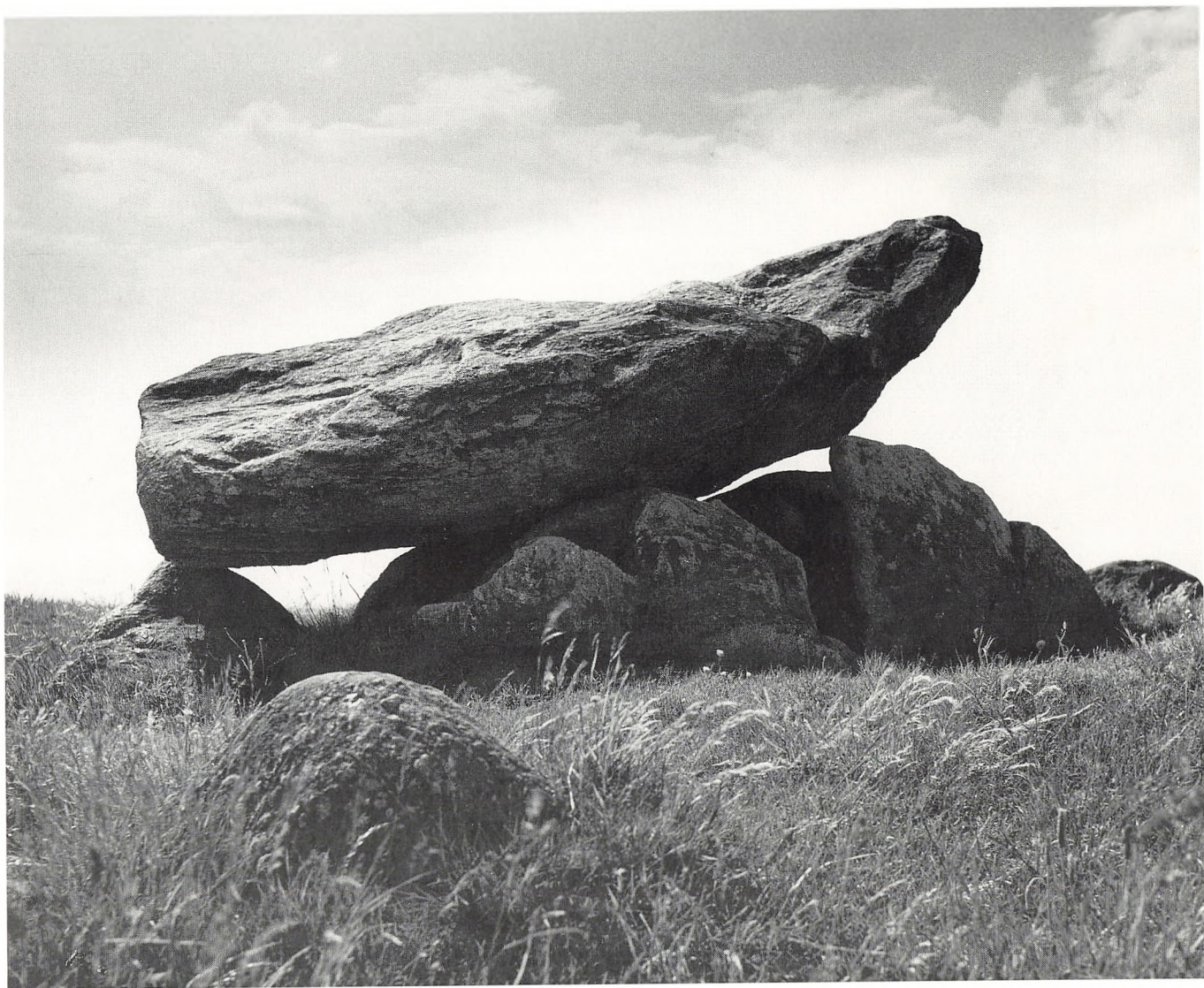

Troldkirken

ved Nibe ligger højt i landskabet med en storslået udsigt. En gammel kone i Vokslev har fortalt Ewald Tang Kristensen: »En mand fra Sønderholm havde været i Ålborg og kørte nu hjem. Så kom han forbi Trold kirke, og da kom der en dværg ud og klappede i sine hænder og sagde: »Hilsen Ati, at Wati er død.«

Da han kom hjem, fortalte han det og føjede til: »A kan ikke vide, hvad det var for én?« Så kom der en op fra en kiste, der stod på gulvet, og sagde, idet han gik op og ned ad gulvet og klappede i hans hænder: »Å, er Wati død, er Wati død!«

Et andet sagn fortæller at Kæmpen i Gjølbjerg kastede sten efter Sønderholm Kirketårn, han kunne ikke lide klangen af Klokkerne. Inden han kastede stenen, sagde han: »Da skal jeg vel lære det Kram at holde inde med deres evige Ding-Dang.«

Hørsted kirke,

Thy. På nordsiden sidder denne sten. Der er ikke nedskrevet sagn om den, men ældre folk på egnen fortæller, at stenen ikke må kalkes. Den skal oprindelig stamme fra en mose ved *Tyrhove*, en lokalitet ca. 1 km nordvest for kirken.

Sporene i stenens overflade ligner ikke almindelige skåltegn, men de ser ud til at være frembragt af mennesker.

Guden *Tyr* – eller *Tir* lever stadig i vor bevidsthed i ugedagen *tirsdag*. Onsdag er *Odins* dag, torsdag er *Thors* dag, fredag er *Freys* dag.

Lindormen

Omkring *Hørdum* kirke i Thy lå engang en Lindorm. Efterhånden voksede den sig så stor, at den kunne nå syv gange rundt om kirken og bide sig selv i halen.

Den forhindrede folk i at komme i kirken. Hverken ild eller stål bed på den, og den dræbte mange mennesker. Så fik man det råd at lade en tyrekalv opføde med nymalket mælk i syv år. Det skete på herregården *Irup*, og hele sognet leverede mælk.

Det blev efterhånden en vild krabat, og man måtte bygge et uhyre jernbur til den.

Med stort besvær fik man kørt buret til kirken og lukket tyren ud. Der blev straks en vældig kamp, der varede flere timer, men til sidst fik tyren spiddet ormen til døde, men Lindormen havde dog nået at udspy så megen ild og gift, at tyren døde straks efter.

Under restaurering og genopførelse af tårnet, så fandt man 1954 både stolpehuller fra en trækirke og tærskelsten fra et tidligere tårn. På undersiden af denne tærskelsten var en fremstilling af *Thor* og *Hymer*, der har fået Midgårdsormen på krogen.

Måske er sagnet afledt at dette gamle billede, der har været skjult 6-700 år eller mere.

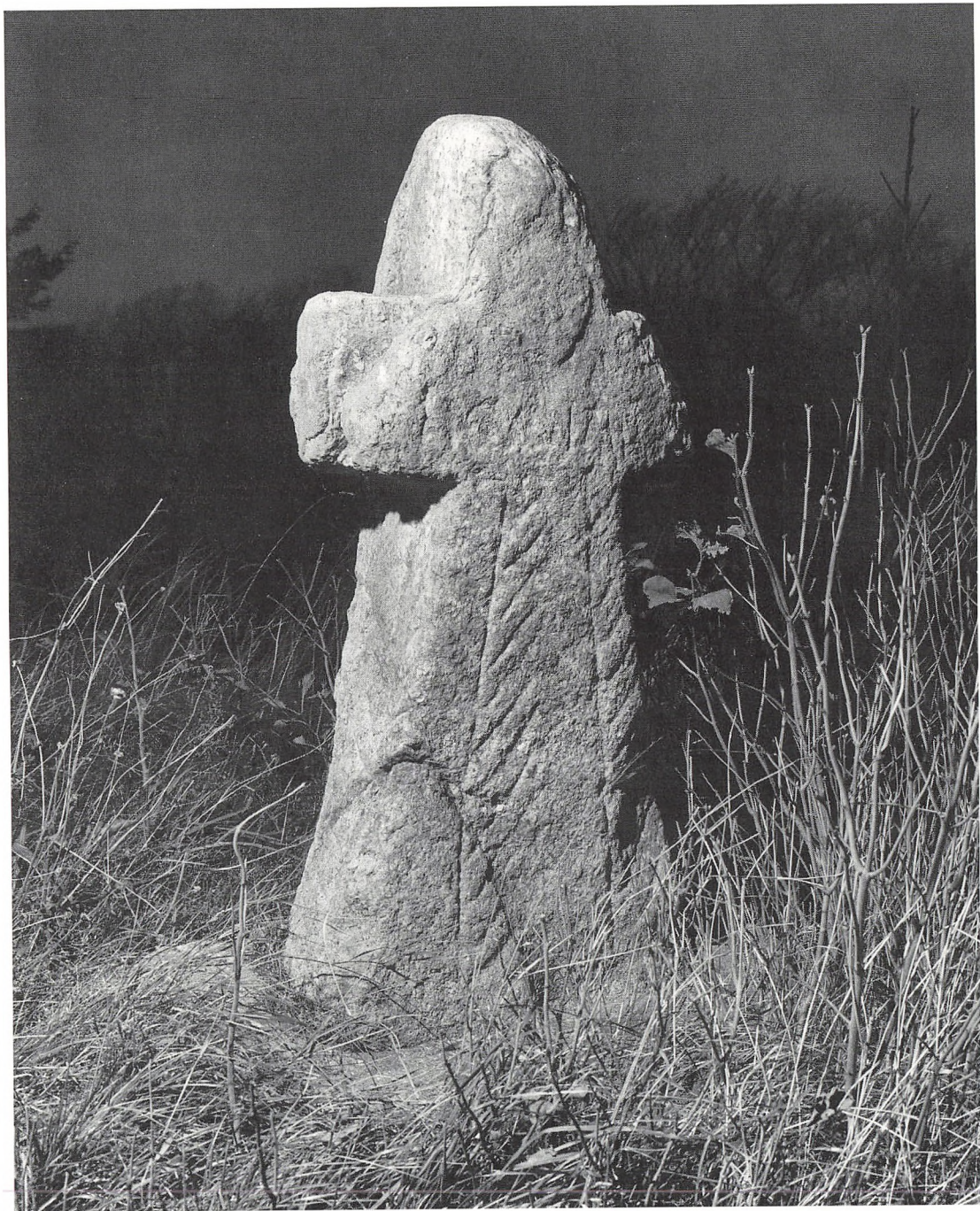
Den hvide jomfru

I gården Bækmarks have skal en jomfru gå igen. Hun havde nok født et barn i dølgsmål og begravet det nede i haven, og hun gik nu ved nattetid og ventede på sin kæreste, som havde svigtet hende.

Nogle af gårdens karle sad en aften og spillede »Brus«. I nogle af de mange sagn kaldes det »I brudeseng« eller »Femkort«. Spillet går ud på, at man spiller om en pige. Da karlene havde spillet om alle de piger, som de kendte, så sluttede man med at spille om *den hvide jomfru*, der gik igen i haven. Avlskarlen vandt hende. »Man mente jo nok det hele skulde gaa for Spøg, men om Aftenen ved Sengetid kom ganske rigtigt Gjengangeren og kaldte ad ham ved Karlkammervinduet. Han blev nu ordentlig bange, men maatte ud til hende, og han kunde heller ikke slippe fri; ti hvor han end gik eller stod, syntes han bestemt, at hun fulgte med ham«.

Det ender hurtigt med at man må tilkalde præsten, for at få genfærdet manet ned, og det lykkes for pastor Øllgaard i Møborg at få *den hvide jomfru* manet ned ved et dige, vest for landevejen til Lemvig. Stedet markeres ved en »korssten«.

Der er som sagt flere sagn om kortspil om *den hvide jomfru*. Fælles for dem er, at det, der var ment som en spøg, pludselig bliver alvor, og karlen må forlade gården.

Vedersø kirkegård

I kirkegårdens nordvestre hjørne ligger en flad, trekantet sten med et tragtformet hul. Der er knyttet flere sagn til stenen. Fælles for dem er, at der altid skal stå vand i hullet, og at det aldrig fryser til. Et af sagnene fortæller, at en ung pige blev dømt for at have ombragt sit barn, født i dølgsmål. Inden henrettelsen bad hun om at denne sten måtte blive lagt på hendes grav. Som bevis på hendes uskyld ville der altid stå vand i stenen. Et andet sagn fortæller, at den lokale præst pludselig mistede to døtre. Præsten frygtede, at de unge piger ikke havde nået at vende deres tanker mod Vorherre, og han anbragte stenen mellem døtrenes grave med den bøn, at Vorherre aldrig ville lade stenen blive tør, hvis døtrene var blevet salige.

Stenen skal nogle gange have været fjernet fra kirkegården og brugt som hundetrug, dels af den lokale møller, dels af herremanden på Aabjærggaard, men i begge tilfælde blev der »en saadan Tummel og Støj om Natten«, at man måtte bringe stenen tilbage. Vandet i stenen er godt for mange ting, bl.a. til »at vaske Vorter væk i«.

Stenhuggerens kors

står på Vinderslev kirkegård. J. M. Thiele fortæller: »Der levede engang en frue i Jylland, som var meget forfalden til kortspil, og da hun altid havde heldet med sig, kom hun efterhånden i besiddelse af stor rigdom. Men da hun en nat lå i sin seng, trådte Fanden hen til hende, og i sin nød og angst anråbte hun Jomfru Maria om hjælp og bistand, så Fanden måtte tage flugten. Efter denne oplevelse omvendte hun sig, skænkede alle sine rigdomme til hellig brug og lod blandt andet Vinderslev kirke bygge.

Men eftersom det var ugudelige penge, ville arbejdet slet ikke skride fremad, og det kom endog til stridighed mellem bygmesteren og hans svend, hvorved mesteren slog svenden ihjel, og denne blev da begravet syd for kirken. Til minde om denne begivenhed er der over koret i kirken malet et billede, der forestiller den nævnte frue, som sidder ved et bord med et spil kort i hænderne.«

Evald Tang Kristensen har i: *Mikkel Skrædders Historier* en anden version: »Herskabet i Avnsbjerg var fortrydelige over Vinderslev høje Kirketårn. De fik fat i en Kæmpe, som skulde slaa Overenden af det med en Sten. Da han kom til Fuglemose, gik Strikken, som han bar Stenen i, i Stykker. Kæmpen skal være begravet på Vinderslev Kirkegård«.

Brændestenen

I vejkanten mellem *Dalbyovre* og *Tørslev* (syd for *Hadsund*) ligger en dysse. Overliggeren vender sig, når den lugter nybagt brød.

»Der er også noget pusleri på færde ved den i mørke«. En gammel mand i *Dalbyovre* var en aften i høstens tid gået ud for at flytte øgene. »Så syntes han, at han ville blive derude lidt for at give dem et flyt til, inden han gik hjem; de havde været for vognen hele dagen og kunne nok trænge til det. Så krøb han ind i dyssen for at blive der så længe, og der var plads nok til, at han kunne ligge der. Men han havde ikke været der uden et par minutter, så blev der sådan en handel, at han ikke kunne være der; han syntes, de dandsede runden om ham, så han måtte se at kravle ud igen og komme af vejen snarest«.

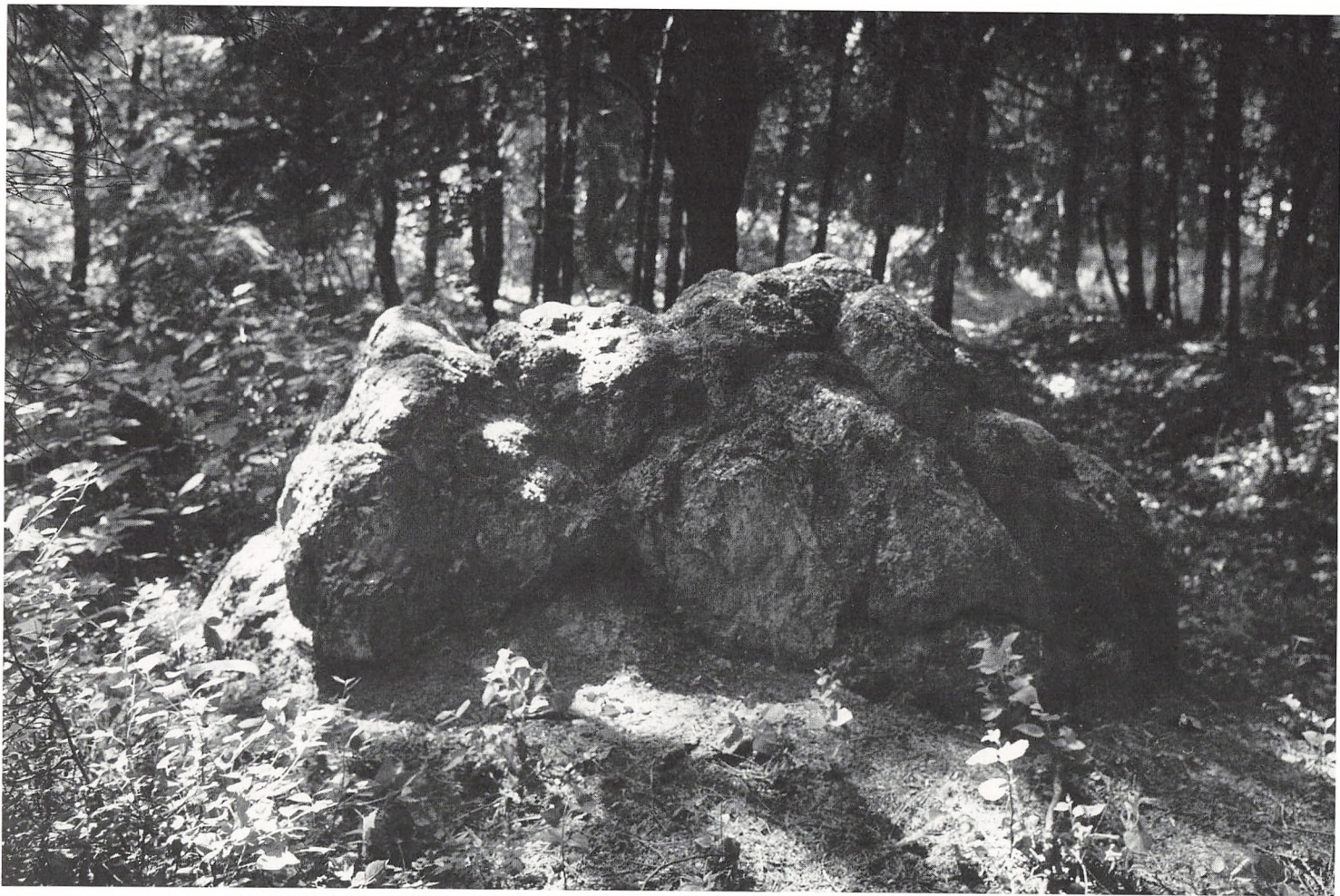
Kåatstenen

To kæmpekvindfolk boede på hver sin side af Glenstrup sø. »De vilde til hinanden og snakke sammen, men der var så langt udenom, og derfor aftalte de at lægge en Dæmning over Søen en bestemt Dag; men det var Tågevejr, og de kunde ikke se hinanden«. Den søndre kom med en stor sten i sit forklæde, »men Forklædekoden slap i Stykker, og Stenen blat fra hende og blev liggende«.

Da Tågen lettede, så de at dæmningen var skæv, og opgav at få den færdig.

En anden version af sagnet fortæller, at stenen er kastet af en troldkvinde i arrigskab over, at den dæmning, som to trolde var begyndt at bygge, ville blive skæv.

Stenen vender sig, hver gang den lugter, at der bages rugbrød. Randers Dagblad oplyser 26. februar 1924 at den »nu ligger stille, da Egnens Folk ikke selv bager Rugbrød«.

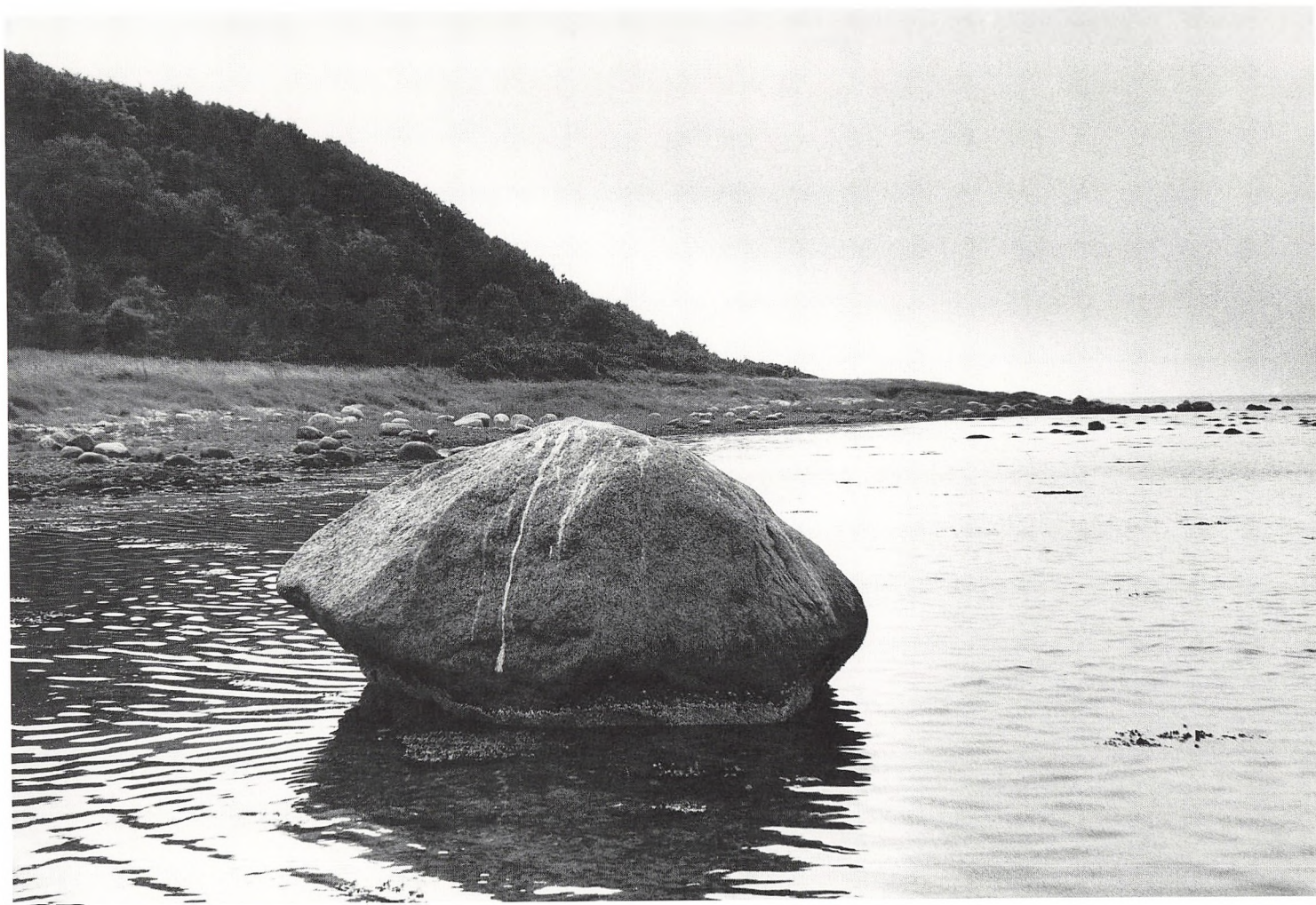

Pekkenilstenen

ved Stavnshoved på nordsiden af Djursland er kastet af en højtstående svensk dame i strømpebånd efter en utro elsker. Stenen faldt på toppen af skrænten, men kurede ned og efterlod en rende, som stadig kan ses.

»Navnet *Pekkenil* er enten et obscønt Ord, eller også indeholder det en gammel Form lånt fra middel-nedertysk i Betydningen: Hjelm, altså et Navn, afledt af Stenens Form«.

Også denne sten vender sig ved lugten af nybagt brød, og det gør også omkring 70 andre sten.

Anne stenen

på gården Hessel's mark. Vejen til Grenå har tidligere gået her. En frue, ved navn Anne, skal have »gjort til barsel« på dette sted. Stenen må ikke fjernes.

Stenen havde også betydning i forbindelse med en drabssag 1574, idet »Grenå Byfred« gik hertil, og det var nok en alvorligere sag at krænke denne byfred.

Nødager kirke

har en spændende sten over vestportalen. I Trap (2. udgave 1875) gengives sagnet om to herremænd: »Niels Maar paa Taastrupgaard og Jens af Maarup, vare saa passionerede for Jagt, at de endog en Paaskemorgen hidsede efter en Hare, som forsvandt, hvorpaa Hundene bede hinanden ihjel, og Herremændene selv dræbte hinanden«.

Paaskær stenhus

på Mols. De fleste stendysser ligger højt og synligt i landskabet, men her ligger det meget anselige anlæg i en dalsænkning.

Ifølge sagnet skal der tidligere have været en høj over stedet. »I højen boede en troldfamilie. Konen fra gården Poskjær i Knebel gik en gang til troldkonen og bad hende spinde uld for hende. Det lovede troldkonen, og dersom Poskjærkonen kunde gætte eller få at vide, hvad hun hed, inden hun kom igjen med spindet, skulde hun ikke give noget for det. Poskjærkonen fortalte dette til sin mand. Han gik en aften ud til højen. Så hørte han troldkonen vugge og synge for sit barn. Det var et vers, hun sang, og i verset var det navn, han ønskede at vide, *Hottetejlil*. Nogle dage efter kom troldkonen med spindet. 'God dag,' siger hun. 'God dag, *Hottetejlil*,' svarede Poskjærkonen. Da troldkonen hørte sit navn nævne, skyndte hun sig tilbage til højen og fik ikke mere arbejde fra Poskjær.«

Hasle kirke

lige vest for Århus. I tårnets sydvesthjørne er anbragt en to-sidet kvader. Sydsiden viser en kvinde og en mand, vestsiden et ubestemmeligt dyr med ring i næsen, muligvis en forklædt mand. Sagnet fortæller, at en karl havde forført en pige, og da hun blev frugtsomelig, slog han hende ihjel, hvorfor han selv blev dræbt, og begge blev indmuret til skræk og advarsel.

Det er et gådefuldt billede, og det har sikkert fra sin aller første tid udæsket menighedens fantasi.

Ser man nærmere på billedet, så lægger manden frimodigt sin ene hånd på kvindens bagdel, medens de begge holder en hånd bag øret – som om de anstrenger sig for at høre. Kvindens højre arm er stukket gennem stenens hjørne, og hun holder »udyret« i en ring i næsen. Hun synes at gøre det, uden manden rigtigt er klar over det. Kan stenens oprindelige budskab være, man skal høre godt efter formaningerne og prøve at tøjle de dyriske kræfter i mennesket?

Svigtet kærlighed

I Århus Domkirkes søndre korsarm ligger en slidt gravsten over en ung pige. Der er et hul i livet på den unge pige – »Saa stort som en Riffelkugle«. Dette hul har givet anledning til følgende sagn: »En ung Pige, som havde sveget sin Kjæreste, blev af ham ihjel-skudt udenfor den søndre Kirkedør, da hun en Søndag Morgen ville gaa til Froprædiken«.

Sagnet har givet inspiration til en folkevise, hvor pigen bliver skudt i kirkedøren, da hun efter brylluppet træder ud ad kirken.

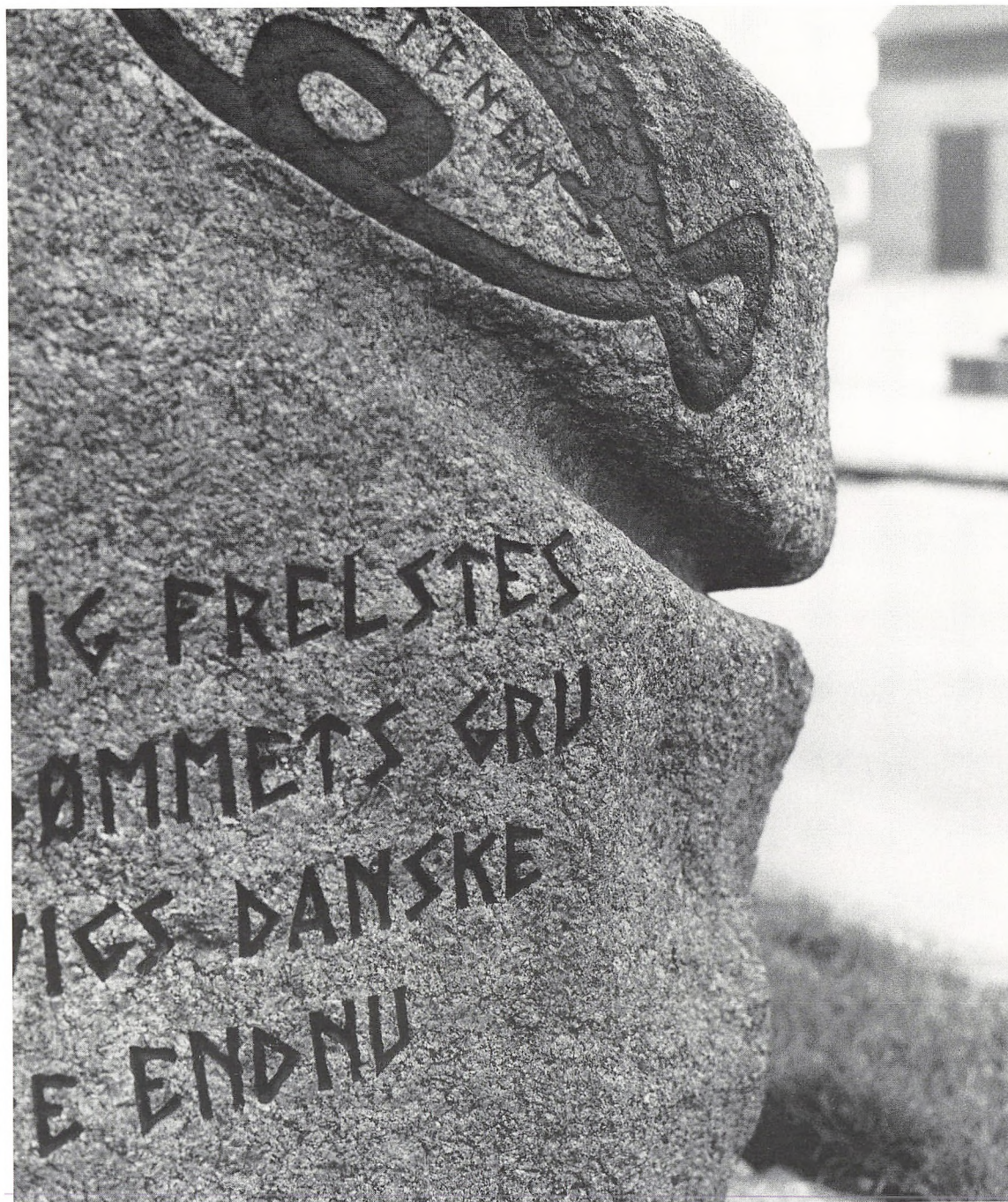

Ormestenen

Den har tidligere ligget i skellet mellem tre byers marker, og nævnes allerede i et markskelbrev fra 1576. Sagnet fortæller: »Da Sandemændene engang var kaldede til at bestemme Skellet mellem de nævnte Marker, kunde de ikke finde det rette. De bad da Gud om ved et Jertegn at vise dem Sandheden. En Orm (slange) kom da op af Jorden, krøb tværs over Stenen og ned ved den anden Side«.

Der kan ikke herske tvivl om at rillen er menneskeskabt. Den er dels hugget, dels slebet. Den er placeret i stenens ene ende og har næppe haft kløvningsformål. Der er snarere tale om en kultisk sten. Jeg har dog set en beslægtet sten, som ifølge overleveringen skulle have tjent som kontravægt for vindebroen på en nærliggende herregård.

Stenen står nu midt i Solbjerg som genforeningssten.

IG FRELSTES
MMETS GRU
IGS DANSKE
E ENDNU

Bække

Runesten fundet af en lokal husmand 30. marts 1858. Adskillige havde tidligere set lys brænde på stedet.

»Sidst havde en mand i afvigte vinter set det, men da han straks sagde det til de omstående, gik lyset øjeblikkelig ud. Nu hændte det så en aften sildig ved sengetid, at en kat var kommen ind i stuen, og da manden tillige med sin pige var i færd med at jage samme ud, så han hen mod højen og så et lys så stort som bunden på en skjæppe stod lidt syd for højen og brændte så klart, at det kastede skjær på siden af højen. Manden tav med, hvad han så, da han var bange for, at skatten skulde synke, i følge folketroen, at denne må hæves stiltiende frem, hvis det skal lykkes.

Da de nu kom ind, siger pigen: 'Jeg syntes, der stod et lys ved højen,' men manden tav stille.«

Om morgenen gik han med en stenklover ud til stedet, og omtrent 50 fod fra højen så de kanten af en sten. De gav sig til at grave efter skatten. Det lykkedes at få gravet stenen fri, og da de væltede den så de tydeligt to rækker bogstaver aftegnede i lerjorden.

Runestenen står nu som stævnsten i en genskabt skibssætning.

Friskyttestenen

i Skanderup kirke ved Kolding. Sognepræsten udpegede stenen for os. Den er ikke omtalt hverken hos August F. Schmidt eller Evald Tang Kristensen.

En mand havde under altergangen beholdt vin og brød i munden, skyndt sig ud af kirken og puttet det i sin bøsse, hvorefter han havde affyret sin bøsse mod kirken. Siden ramte han alt hvad han skød efter, men mistede naturligvis sin sjæl. Pletten kan ikke fjernes.

Fra andre egne af landet kendes flere *friskyttesten*, og fremgangsmåden for at opnå denne status er nogenlunde den samme. På Bogø skal man dog skyde mod kirkemuren en torsdag nat kl. 12 i Fandens navn.

Dyvelstenen

ligger på Samsø lidt nord for Nordby. Den skal være kastet af en trolld på Mols efter Nordby kirke. Det skal være den største sten på Samsø.

Overleveringen siger, at alle børn på Samsø kommer fra denne sten. Unge, barnløse kvinder ofrede små dukker på stenen i håb om frugtbarhed, og børn ofrede brød til stenen i håb om en lillebror eller -søster.

Der er på øen nogen uenighed om det er småbrød for piger og rugbrød for drenge, nogle mener det netop er omvendt. En gammel træskomand vidste, at der skulle køres ud til stenen, når barnet skulle hentes, og »Jordemoderen skulde ha en Meldmad med«.

Sovesten

På den lille holm *Sværn* i Stavns Fjord på Samsø ligger en stor sten, hvor en gammel mand i Stavns hver dag gik over og tog sin middagslur, hvorved den fik sin hulning. Han var på turen altid fulgt af gårdens hane, der fulgte ham som en lille hund.

Det lød jo spændende, så vi besluttede at prøve, om vi kunne finde denne sten. *Sværn* ligger et par hundrede m. ude i Stavns Fjord og er 4-5 hundrede m på længste led. Der går en vadevej derud med en vanddybde på 30-40 cm.

Vi gik venstre rundt på øen, og der var masser af større og mindre sten på den ret brede strand. Vi prøvede de større sten, men der var ikke nogle der var særligt behagelige, og slet ikke hule. Halvvejs rundt om øen havde vi faktisk opgivet at finde stenen, men så lå den der pludselig, en halv snes m ude i vandet ved den østligste del af øen.

Den var behagelig at ligge på, fuld kropstilslutning fra isse til hæl. Når solen havde bagt på stenen en hel formiddag må den have været meget behagelig at ligge på.

Men hanen må han have haft under armen under soppeturen, måske har den gået inde på strandbredden og tjent som vækkeur?

Troldespark

Da *Skamby kirke* blev opført, så brød troldene gennem lang tid, om natten, alt det ned, som var opført i dagens løb. Da kirken omsider stod færdig, og klokkerne i tårnet lød for første gang, sagde en af troldene: »Kirke her! – og Kirke der! Fanden skulde have alle de Kirker«, og stemte med disse ord sin fod mod kirkens sokkel for at vælte den, »men da han ikke formåede det, pakkede de skyndeligst ind og forlod Landet. Men den Dag i Dag ses endnu Sporet af hans Fod i Kirkemuren«.

Der er et par variationer af sagnet, bl.a skal kæmpen Find, der boede i Findhøj ca. 1/2 mil fra kirken, have trådt fodsporet i stenen.

Dammestenen

eller Hesselagerstenen ligger på syd-øst Fyn. Det er vistnok den største, løse sten i Nord-europa udenfor den skandinaviske halvø.

Der går et utal af sagn om denne sten, men det store flertal er enige om, at den er kastet i et strømpebånd fra det nordlige Langeland af en troldkvinde, og efter Svindinge Kirke. Der er dog enkelte der mener, at stenen er kastet fra Korsøregnen efter en Lindorm ved Bregninge Kirke på Tåsinge.

Mange har givet udtryk for undren over, at en kvinde kunne kaste så voldsom stor en sten, så der er nogen der mener, at den var noget mindre, da den blev kastet, og at den ligger og vokser, ja, at den vokser endnu, nemlig hver gang den lugter nybagt brød.

Glavendrupstenen

Denne meget berømte runesten må ikke flyttes. »En Ejer ville gøre dette, men blev syg, medens han arbejdede derpå, og måtte så lade Stenen ligge. Han døde ikke lige straks, men svandt væk som Dug for Solen«. »Men der står jo også en Forbandelse på den, tilføjer Hans Skrædder i Stensby (1888).«

Runeindskriften har gennem tiderne sat runologerne mange grå hår i hovedet. Efter at have oplyst, hvem der rejste stenen, og over hvem, så står der: »Thor vie disse runer«. Og til sidst: »Til en *ræte* vorde den som *ailti* denne sten eller slæber den bort til minde over en anden«.

Reddemandsstenen

Den tre m høje sten står på åben mark på den syd-vestre del af Langeland. Der har tidligere været et par dysser på området.

Navnet skyldes, at en mand engang reddede sig op på stenen, da han blev forfulgt af en rasende tyr. Han havde smidt træskoene under flugten. Tyren løb rasende rundt om stenen, og til sidst rejste den sig op på bagbenene og begyndte at slikke mandens bare tær. »Med sin ru Tunge slikkede den alt Kødet af Mandens store Tær«. Da tyren et øjeblik var uopmærksom, nåede mandet at smutte væk og bringe sig i sikkerhed.

Kalundborg Fjord

Kæmperne *Ref* og *As* boede på hvert sit næs. De var ikke de bedste venner, og de kastede flere sten efter hinanden. En af stenene hedder *Sortensten*, og den nævnes allerede ca. 1690 i Refsnæs-præsten Laurits Koks vise om den unge Kong Valdemars død. I visen fortælles, at stenen blev sort af sorg – »Den Farve han havde ret aldrig før«.

Billedet viser en af de andre sten, som kæmperen *Ref* kastede, og som ligger lidt længere mod vest.

Fandens fingre

ved Roskilde Domkirke.

»Fanden var engang Store Bededag i Roskilde. Da man ved Højtiden begyndte at ringe med Kirkeklokkerne, styrtede han over Hals og Hoved ud af Byen og faldt da tværs over vejen. Man 'ser endnu paa samme Sted i Gærdet Sporet af hans 5 Fingre i en vældig Sten, hvor han satte Haanden i Faldet'«.

En variation af sagnet vil vide, at stenen standsede Fandens Oldemor, da Fanden kastede hende med saa stor Kraft ud af Helvede, at hun ikke kunde standse, før hun fik fat i en stor Sten. »I Stenen ses fem lange Striber, der er dannedes af hendes Fingre, før hun fik Hold paa sig selv«.

Bolundstenen

ved Risø er kastet fra den anden side af fjorden af en heks, som blev spottet af en trold.

Stenen ramte trolden oven i hovedet, så han sank i jorden. Flyttes stenen, vil trolden komme frem for dagens lys.

Der er flere andre sagn: Kastet fra den anden side af fjorden af en heks efter Ågerup kirke, et tredje sagn vil vide, at det var efter Fløng kirke. Og så er der endelig den version, at det skulle være Dronning Margrete, der har kastet den efter Roskilde Domkirke.

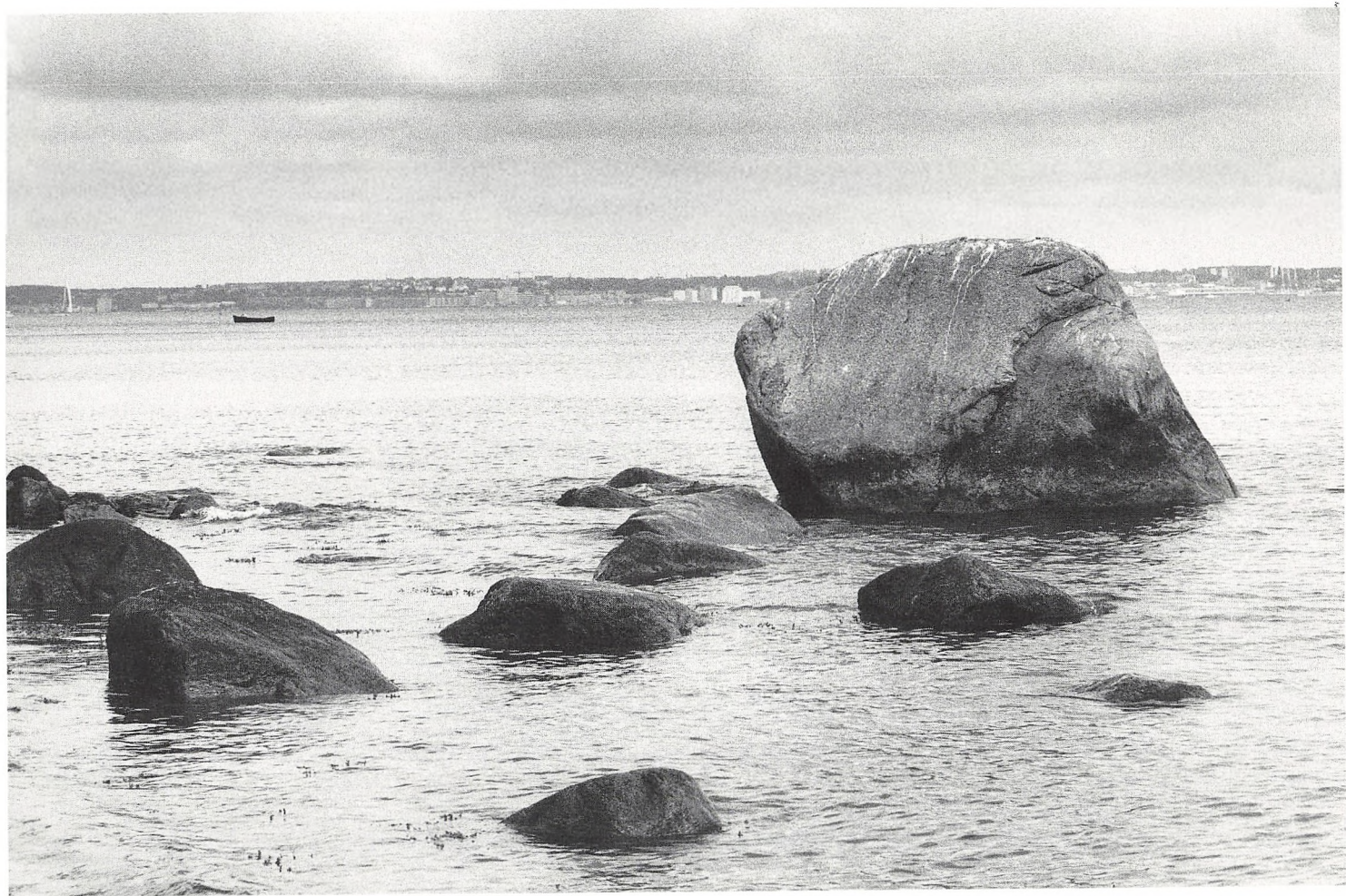
Snekkersten

Det er den største af flere store sten ude i vandet ved Snekkersten. Den skal være kastet af en heks på Hven efter en troldmand der stod på Galgebakken i Snekkersten. Som de fleste andre sten, kastet af kvinder, så er den også kastet i strømpebånd, og den vender sig, hver gang den lugter nybagt brød. Som den eneste sten jeg har hørt om, så danser den, når den hører musik.

Da heksen ikke ramte sit mål, så sank »Slot, Heks og Nøgler i Jorden«. »Syv Enkesøner kan hæve det sunkne, men ved et Forsøg blev Tavsheden brudt«. (Det må vel være en skat på Hven)?

Stenen siges også at være kommet sejlende fra Kullen, eller at være kastet af en kæmpe i Skåne.

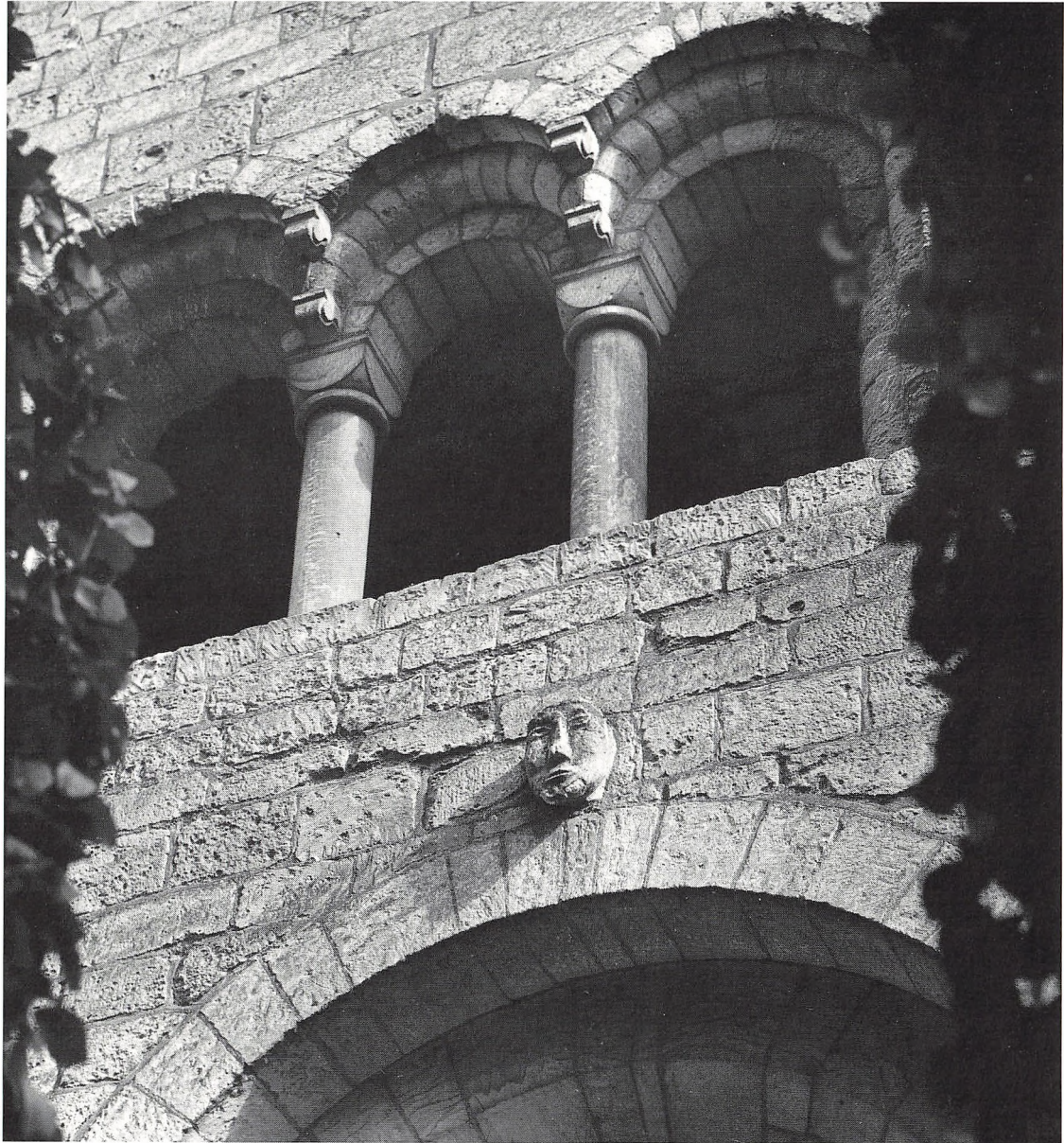
Da stenen er temmelig smal, så et reb nemt kan slås om den, »så skal Snekkerne derfor været blevet bundne ved Stenen.«

I Store Heddinge

kirkes sydmur sidder en sten med et ansigt. Stenen skal være kastet af en trold efter en præst medens han stod på prædikestolen.

Et andet sagn vil vide, at herremanden på Erikstrup ikke ville have, at byen skulle have en kirke. Men en gudfrygtig munk trodsede herremanden og byggede kirken. Det blev herremanden så fortørnet over, at han lod hovedet hugge af munken. Til erindring om den fromme munk blev hans hoved udhugget og muret ind ved alteret. I dag sidder det i tårnets ydermur.

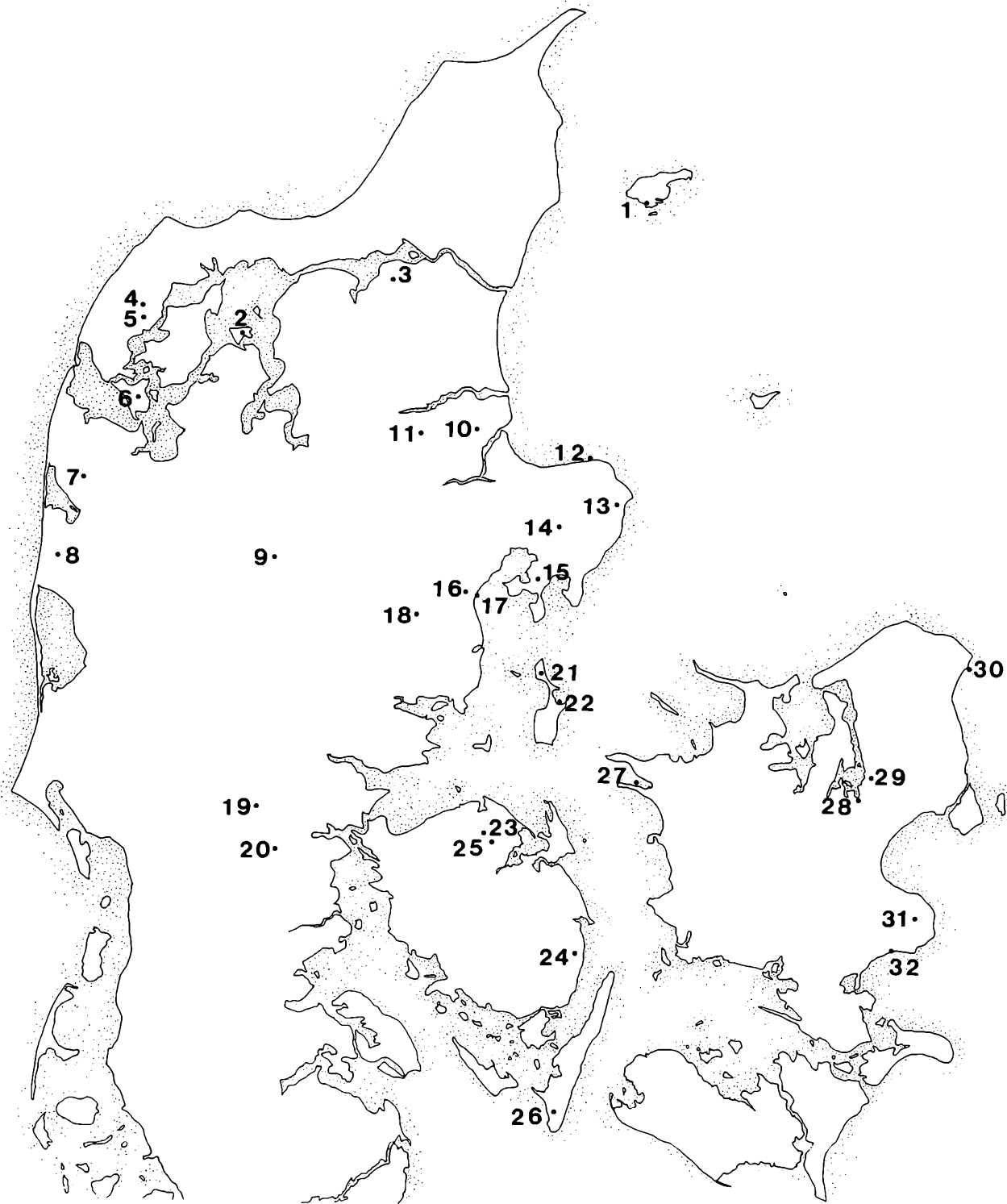
Musestenen

ligger på stranden ved Vemmetofte. Ét sagn vil vide, at den er kastet af en karl på Møn efter hans utro kæreste, et andet, at det er en kvinde, der har kastet den fra Møns Klint fordi hendes kæreste havde sveget hende. Et tredie, at den er kastet i strømpebånd af en heks på Møn efter Vemmetofte Kloster. Et fjerde sagn siger, at en jomfru på Møn kastede den, fordi hun hadede jomfruklostre. Et femte mener, at det er en svensk heks der har kastet den efter Vemmetofte kirkeklokker, som irriterede hende tværs over sundet.

Det synes temmelig sikkert, at den er kastet.

Fra *Musestenen* kommer de små børn.

1. Bitte-pigestenen. Læsø.
2. Rødstenen på Fur.
3. Troldkirke. Sønderholm, Nibe.
4. Hørsted kirke. Thy.
5. Lindormen. Hørdum Kirke, Thy.
6. Den nøgne mand. Hvidbjerg, Thyholm.
7. Den hvide jomfru. Bækmarksbro.
8. Sten på Vedersø kirkegård.
9. Stenhuggerens kors. Vinderslev.
10. Brændestene, Dalbyovre.
11. Kååtstenen. Glenstrup sø.
12. Pekkenilstenen. Stavshoved. Djursland.
13. Fru Annes sten. Hessel ved Grenå.
14. Harejagten. Nødager Kirke, Djursland.
15. Posekær Stenhus. Mols.
16. Hjørnekvader i Hasle Kirke, Århus.
17. Gravsten, Århus Domkirke.
18. Ormestenen. Solbjerg.
19. Runesten ved Bække.
20. Friskytte-sten, Skanderup v. Kolding.
21. Dyvelsten, Nordby på Samsø.
22. Sovesten, Øen Sværm ved Samsø.
23. Troldeparket. Skamby Kirke. Fyn.
24. Dammestenen, Hesselager, Fyn.
25. Glavendrupstenen, Fyn.
26. Reddestenen. Langeland.
27. Asnæs. Kalundborg Fjord.
28. Fandens fingre. Roskilde Domkirke.
29. Bolundstenen. Risø ved Roskilde Fjord.
30. Snekkersten, syd for Helsingør.
31. Storeheddinge kirke.
32. Musestenen, ved Vemmetofte Strand.

Noter

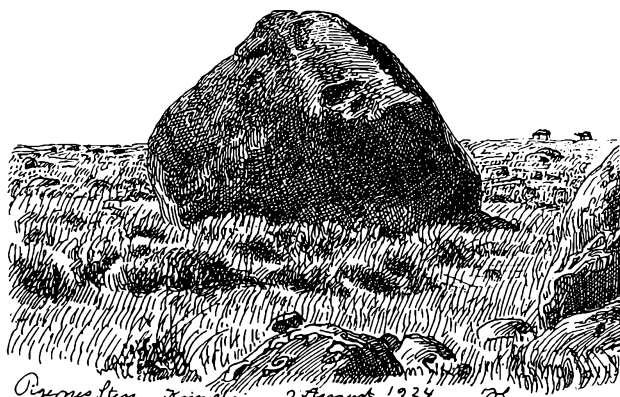
1 BITTE-PIGESTENEN og STORPIGESTENEN.

Kringelrøn på det sydlige Læsø.

Achton Friis: De Danskes Øer III. 1981 udgaven, s. 386.

H. Grüner-Nielsen: Læsøfolk i gamle dage. 1924. s. 178.

August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 1303,³ s. 230.

Pigernes sten i Kringelrøn 2. August 1924 J.L.

Johannes Larsens tegning af Pigernes sten til: De Danskes Øer.

2 RØDSTENEN

på Fur. Nogenlunde midt på øens nordside, 500 m fra kysten.

August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 1671, s. 252 ff.

Just Matthias Thiele: Danmarks Folkesagn I s. 287 og II s. 35.

Achton Friis: De Danskes Øer III, s. 238 ff. s. 239 citeres Pontoppidan: »under det bekjente Bjerg Rødsten en er en Aabning i Stenen som et Rør med grønt glaseret, hvorom er al Formodning, at Ilden fordem der igjennem har haft sin Udflugt.«

Evald Tang Kristensen: Danske Sagn I, nr. 885, 86 og 87 og ETK Danske Sagn III, nr. 278, 279, 280 og 281.

3 TROLDKIRKEN

Højt på en bakketop nord for landevejen Ålborg-Nibe, ca. 8 km før Nibe. En af vore smukkeste langdysser.

Evald Tang Kristensen: Danske Sagn I, nr. 326, s. 84 og nr. 333, s. 86. (Beslægtet sagn fra Gjellerup, nr. 325, s. 84).

August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 1502, s. 242.

4 HØRSTED KIRKE, Thy

Der kendes ikke trykte sagn om stenen.

Evald Tang Kristensen: Danske Sagn III, nr. 867, s. 166-67. (Om kirkens placering).

5 LINDORMEN

Hørdum kirke i Thy. Sagnet fortæller om en Lindorm, men billedet viser Midgårdsormen.

Evald Tang Kristensen: Danske Sagn II nr. 44, s. 187. Tang Kristensen har 78 sagn om Lindorme, de 44 i forbindelse med kirker, de 23 om Lindorme, der udryddes ved hjælp af ild, og 11, der ligger under gårde.

Martin A. Hansen: Orm og Tyr, 1956, s. 372-74.

6 DEN NØGNE MAND

Hvidbjerg kirke, Thyholm. (der er to Hvidbjerg i Thy, dette er den sydligste).

Dansk Folkekalender 1852, Tyge Becker: Biskoppens Drab, s. 115 ff.

H. C. Andersen: Bispen på Børglum og hans Frænde. Illustreret Tidende 1861.

Traps Danmark, 2. udgave 1875. 5. del, s. 167.

Evald Tang Kristensen: Danske Sagn III. Nr. 398, s. 76.

Evald Tang Kristensen: Danske Sagn IV, nr. 1242, s. 402.

Danmarks Kirker, Thisted Amt.

Hans Ellekilde: Danske Folkeminder 1961. Udvalgte afhandlinger og artikler: Jens Glob den Hårde, s. 140-159.

7 DEN HVIDE JOMFRU

Gården *Bækmark* ligger ved *Bækmarksbro*, ca. 15 km syd for *Lemvig*. Gården tilhørte før Reformationen bispeembedet i *Ribe*, og dens enemærker skal have været markeret af 4 korssten, hvoraf de to endnu står tilbage. Billedet viser det kors, der står på diget ved den gamle skole på vejen mod *Bækmark*, og hvor genfærdet skal være manet ned.

Evald Tang Kristensen: *Danske Sagn V*, nr. 1379-83, s. 391-94. Den citerede tekst stammer fra nr. 1379.

Det andet kors står ved en transformator på et dige vest for *Lemvig-vejen*.

Et tredje, meget beslægtet kors, står i *Salling* i vejkan-
ten mellem *Astrup* og *Eskjær*. Herom har *Jeppe Aakjær* i *Jyske Folkeminder* (udgivet af *Bengt Holbek* 1966) nr. 748 s. 176, det sagn, at stenen »vender sig når den lugter nybagt brød«. *Jeppe Aakjær*s meddelelser har dog denne tilføjelse: »men tho, det er da jenne *Løwn*, for en *ká jo ett lójt'*«.

*I vejkan-
ten ved
herregården
Astrup står dette
kors.*

*Jeppe Aakjær
var i sine ganske
unge år meddelelser
til Evald Tang
Kristensen.*

8 VEDERSØ KIRKEGÅRD

I det nordvestre hjørne af kirkegården, tæt ved diget.

August F. Schmidt: *Danmarks Kæmpesten*, nr. 2542, s. 308-9.

Evald Tang Kristensen: *Danske Sagn III*, nr. 636-37-38-39, s. 123-25. Den citerede tekst stammer fra nr. 638.

9 STENHUGGERENS KORS

på *Vinderslev Kirkegård*, syd for kirken.

Evald Tang Kristensen: *Mikkel Skrædders Historier*. 1890, s. 74, 76.

Just Matthias Thiele: *Danske Folkesagn I*, 1968 s. 183. Første citat herfra.

August F. Schmidt: *Danmarks Kæmpesten*. nr. 1801,¹⁻² s. 272.

Der er næppe tvivl om, at korset er sat over en håndværker, det fremgår klart af stenens billeder: Hammer og tang, ambolt, hovedlineal, profil-skabelon, jernhat (sikkerhedshjelm), og på den anden side stor tømmerøkse, kvadermur og kirkeklokke. Alt meget primitivt, men ty-

Bagsiden af korset. I baggrunden ses et kors uden billeder. Kirkens graver fortalte, at det ene kors, ifølge den lokale overlevering, stod over kæmpens bryst, det andet over hans knæ.

deligt fremstillet. Det er en sten over en håndværker, der har mestret alle kirkebyggeriets områder.

Kirken er udstyret med fremragende stensbilleder og detaljer, så jeg føler mig overbevist om, at det er *mesteren*, der ligger begravet her, og at det er *svendene* der har villet vise, hvor omfattende deres mesters uddannelse har været.

I kirkens kor, lige bag alteret, sidder Karen Krabbe, frue til Vinderslevgård, ved sit spillebord. Hun er omgivet af nogle vældige planteslyng og sidder i en slags blomster-gondol. Kalkmaleriet er fra omkring 1550, og altså langt yngre end gravstenen.

10 BRÆNDESTENEN

Overligger over dyssekammer, der ligger i vejkanten lige syd for Dalbyover, en snes km NNØ for Randers.

Evald Tang Kristensen: Danske Sagn I, nr. 1284, s. 394.
August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten nr. 1875, s. 275.

11 KÅÅTSTENEN

Midtjylland, Fårup Plantage, mellem Vester Tørslev og Fårup. Svær at finde. På nyere 1:50.000 kort vist udenfor skovbrynet, men i dag ligger den et stykke inde i plantagen.

Evald Tang Kristensen: Danske Sagn III, nr. 253, s. 51.
Randers Dagblad 26. februar 1924.

August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 1891, s. 276.

12 PEKKENILSTENEN

Ved Stavshoved på Djursland, 1,5 km fra nærmeste parkeringsmulighed. Dejligt blåbærsted, men mange skovflåt.

Historisk Aarbog for Randers Amt 1925-26, s. 17 og 135.

Evald Tang Kristensen: Danske Sagn III nr. 1134, s. 225.
August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 1989, s. 279.

13 ANNE STENEN

På gården Hessels mark, tæt ved Grenå. Stenen kan ses fra landevejen. Privat område.

Carl Svendstrup: Grenaa i Fortid og Nutid. 1945. 2. halvbind A, s. 25.

August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 2001, s. 426.

14 NØDAGER KIRKE

på Djursland. Tympanon over vestdør.

Traps Danmark, 2. udgave 1875, 5. del, s. 646.

J. M. Thiele: Danske Folkesagn I, 1968 s. 195.

Evald Tang Kristensen: Danske Sagn IV, nr. 806-807, s. 249-50.

Otto Norn: Kirkehistoriske Samlinger 1980, s. 11-30.

Otto Norn: At se det usynlige. 1982, s. 67.

15 PAASKÆR STENHUS

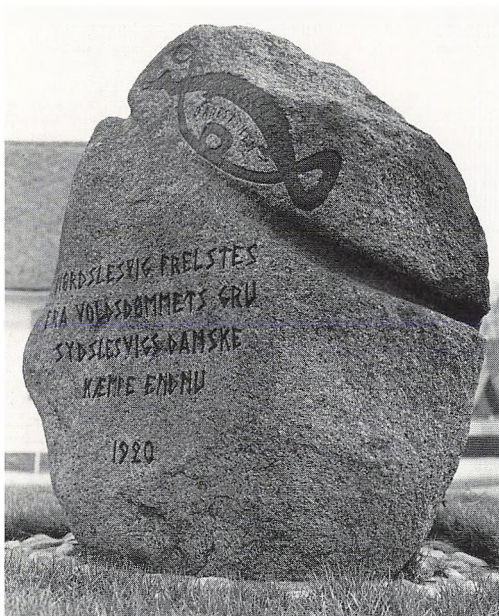
1 km øst for Knebel på Mols.

Evald Tang Kristensen: Danske Sagn I, s. 58-59. (Herfra er citatet med *Hottetejlil* taget).

Arkæologisk kort over Ebeltoft nr. 89.

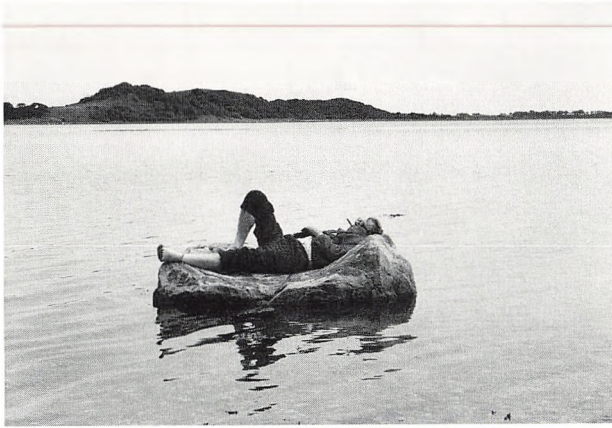
Skåltegn i den nordlige ende af overliggeren.

- 16 **HASLE KIRKE**
 vest for Århus.
 August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 2063, s. 281-82.
 Poul Pedersen: Mennesket – Billeder fra jydsk granit-skulptur 1973 s. 12-13.
- 17 **SVIGTET KÆRLIGHED**
 Århus domkirke, søndre korsarm.
 Christian Vest Hertel: Forsøg til en antiqvarisk-historisk Beskrivelse over Aarhus Dom- og Cathedralkirke. 1810, s. 340-41.
 Frederik Sneedorff Birch: Phantasus. 1828, s. 87-91.
 Her gengives folkevisen: Liigstenen i Aarhus Domkirke (17 vers) og s. 119-20 selve sagnet.
 Danmarks Kirker, Århus Amt.

Genforeningsstenen i Solbjerg. Stenen er forsynet med billedet af en vældig orm og en runeagtig indskrift. Man kunne have ønsket, at de gode borgere i Solbjerg havde fundet en anden stor sten til deres velmente mindesten.

- 18 **ORMESTENEN**
 Foran kroen midt i Solbjerg, 1920 flyttet hertil for at blive anvendt som Genforeningssten.
 August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 2154,¹ s. 285.
- 19 **BÆKKE**
 Runesten nord for Bække. Stævnen i rekonstrueret skibssætning. Hærvejen synes at have gået lige gennem anlægget.
 August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 2662,³ s. 318.
 Evald Tang Kristensen: Danske Sagn I, nr. 1165, s. 356. (Herfra stammer den citerede tekst).
- 20 **FRISKYTTESTENEN**
 i Skanderup kirke. Ca. 10 km vest for Kolding. Sagnet meddelt af den lokale sognepræst.
 Jens Kamp: Dansk Folketro s. 220. (Mere generelt om hvordan man bliver »Friskytte«).
- 21 **DYVELSTENEN**
 På Samsø, 1,5 km nord for Nordby.
 August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 355,³ s. 149-50.
 Achton Friis: De Danskes Øer, 1981 udgaven, s. 79.
- 22 **SOVESTEN PÅ SVÆRM**
 Vestligt i Stavns Fjord, Samsø. Der er en ca. 200 m lang vadevej dertil. Stenen ud for øens østende.
 August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 353,² s. 149.
 Ifølge note hos A. F. S. fortalt af Chr. Jensen i Stavns 1883.

Sovestenen er forbavsende behagelig at ligge på. Når solen har skinnet på den en hel formiddag er den blevet dejlig varm. (Fotografi Dorte Pedersen).

Forfatterne på vej tilbage fra øen Sværm. (Fotografi Ole Hein Pedersen).

23 TROLDESPARK

Skamby kirke, 13 km sydøst for Bogense.

August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 936,¹ s. 198-99.

Just Matthias Thiele: Danske Folkesagn (1823). (Citater herfra).

24 DAMMESTENEN

også kaldet Damestenen og Hesselagerstenen. 18 km NNØ for Svendborg.

August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 1097, s. 209-11.

Evald Tang Kristensen: Danske Sagn III, nr. 145, 150, 170, 205, 206, 223.

25 GLAVENDRUP

Nordvest for Glavendrup by, Nordfyn. Vestre stævnsten i rekonstrueret skibssætning.

Landets længste runeindskrift.

August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, 936,¹ s. 199.

L. Jacobsen og E. Moltke: Danmarks Runeindskrifter, 1942 sp. 251-52.

Indskriftens runetyper daterer stenen til ca. 925. Den blev fundet 1806, og skibssætningen blev rekonstrueret 1892-94 og påny i 1958.

26 REDDEMANDSSTENEN

Vestsiden af Langeland, ca. 4 km nord for Bagenkop.
På nyere kort kaldes stenen *Retmandsstenen*. Den skal tidligere have været endestenen i en nu nedlagt dysse.
August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 1157,² s. 214.

27 KALUNDBORG FJORD

I strandkanten på nordsiden af Asnæs.
Den viste sten er ikke *Sortensten*, men en af de andre sten, kastet af trolde på Refsnæs.
Just Matthias Thiele: Danmarks Folkesagn II. 1968, s. 38-39.
August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 304, 1, s. 141-42.

28 FANDENS FINGRE

Står nu udenfor Roskilde Domkirkes mur ud mod torvet.
August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 108,² s. 126. Her henvises til Just Matthias Thiele (1. citat), og til Jens Kamp: Danske Folkeminder. 1877, nr. 979, s. 340 (2. citat).

29 BOLUNDSTENEN

ved Risø, Roskilde Fjord.
August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 162, s. 128, samt s. 384-85 (nr. 162,¹).

30 SNEKKERSTEN

I strandkanten 1 km nord for havnen.
August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 11,¹ s. 119.
Evald Tang Kristensen: Danske Sagn III, nr. 299 og 300, s. 59.

31 STORE HEDDINGE KIRKE

Sydturen.
August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 493, s. 156. Just Matthias Thiele: Danske Folkesagn I (1968) s. 170.

32 MUSESTENEN

I strandkanten 5 km øst for Fakse Ladeplads.
August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, nr. 544, s. 158.
Evald Tang Kristensen: Danske Sagn III, nr. 98, s. 23.

J. Th. Lundbye's tegning af Sortensten, gengivet efter August F. Schmidt s. 141.

Litteraturliste

- Andersen, H. C.: Bispen på Børglum og hans Frænde. Illustreret Tidende 1861.
- Benzon, Gorm: Sagnet Danmark. Aarsleff & Friis. 1984.
- Bergh, Ole: Til fods med Evald Tang Kristensen. Gyldendal 1989.
- Birch, Frederik Sneedorff: Phantasia. 1828.
- Danmarks Kirker, Århus Amt og Thisted Amt.
- Dansk Folkekalender 1852. Tyge Becker: Biskoppens Drab.
- Ellekilde, Hans: Danske Folkeminder. Udvalgte afhandlinger 1961.
- Friis Achton: De Danskes Øer. 1981 udgaven.
- Gravlund, Thorkild: Herredsbogen I-III. Aschehoug & Co 1930.
- Grüner-Nielsen, H: Læsøfolk i gamle dage. 1924.
- Hertel, Christian Vest: Forsøg til en antiqvarisk/historisk Beskrivelse over Aarhus Dom- og Cathedralkirke. 1810.
- Historisk Aarbog for Randers Amt 1925-26.
- Jacobsen, Lis og Erik Moltke: Danmarks Runeindskrifter. 1942.
- Kamp, Jens: Danske Folkeminder. 1877.
- Kristensen, Evald Tang og Peter Olsen m.fl.: Gamle Kildevæld. Portrætter af danske eventyrfortællere og visesangere fra århundredskiftet. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck 1981.
- Kristensen, Evald Tang: Ti år i Gjellerup. I udvalg med indledning og forbindende tekst ved Ulla Thyrring. Bro-løs/Gjellerup. Herning 1984.
- Kristensen, Evald Tang: Danske Sagn, I-VIII som de har lydt i folkemunde. Anden udgave, delvis fotografisk optryk. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck 1980.
- Kaae, Alfred: Ulfborg, Sagn og Saga I. 1952.
- Norn, Otto: At se det usynlige, G. E. C. Gads Forlag. 1982.
- Norn, Otto: Kirkehistoriske Samlinger, Akademisk Forlag 1980.
- Pedersen, Poul: Mennesket. Billeder fra jydsk granitskulptur. 1973.
- Randers Dagblad, 26. februar 1924.
- Svendstrup, Carl: Grenaa i Fortid og Nutid. 2. halvbind A. 1945.
- Schmidt, August F.: Danmarks Kæmpesten, i folkeoverleveringen. Det Schönbergske Forlag 1932.
- Thiele, Just Matthias: Danske folkesagn I-III. 1968 udgaven.
- Traps Danmark, 2. udgave 1875.
- Woel, Cai M.: Evald Tang Kristensen, En vandrer i Danmark. Woels Forlag 1929.
- Aakjær, Jeppe: Jyske Folkeminder. Udgivet af Bengt Holbæk. Munksgård. 1966.

Poul Kristensens Forlag

